

בבא בתרא מד

מ. שווערד

1. ספר נתיבות המשפט - סימן שסג

ולפענ"ד נראה דעיקר הטעם בהא דאין יאוש מועיל לקרקע הוא דמבואר בדברי הרמב"ן פרק אלו מציאות (במלהמות ב"מ יד, ב בדפי הרי"ף) גבי נטלה לפני יאוש על מנת לגזלה, דאינו מועיל יאוש רק בדבר שיצא מרשותו אבל בדבר שהוא ברשותו לא מועיל יאוש ע"ש, ומש"ה במטלטלין דתיכף בשעת גזילה יצא מרשות הנגזל דשוב חשובין אינו ברשותו לגבי הנגזל, דהא גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו (ב"ק סח, ב), ומש"ה מועיל יאוש, דבדבר שאינו ברשותו מועיל יאוש כמ"ש הרמב"ן הנ"ל, ומש"ה בקרקע דיכול להקדישו דקרקע אינה נגזלת וחשיב ברשותו וכיון דברשותו הוא לא מועיל יאוש כמ"ש הרמב"ן הנ"ל. ולפ"ז נראה דאם אינו יכול להוציא הקרקע בדין כגון שאין לו עדים, דחשיב שאינו ברשותו דאינו יכול להקדישו שוב, כמבואר בב"מ דף ד' ע"א) דכל ממון שאין יכול להוציאו בדיינין (אינה מקודשת) [הקדישו אינו קדוש], וכיון דחשיב שוב שאינו ברשותו שוב מועיל יאוש גבי קרקע, וכן אם היה אפשר לאשכוחי אבידה גבי קרקע היה מועיל ג"כ יאוש, רק שאי אפשר לאשכוחי אבידה גבי קרקע.

2. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף מד/א

(קפה) והנה בתוס' הקשו לדעת רשב"ם דלא מהני יאוש בקרקע משום דקרקע אינה נגזלת. אמאי מהני יאוש בעבדים דהוקשו לקרקעות, ורבינו יונה תירץ דהא דלא מהני יאוש בקרקעות הטעם הוא מפני שהארץ לעולם עומדת וא"א להצניעה ולאבדה, אבל עבדים אף דאין בהן דין גזילה מגזירת הכתוב, מ"מ אפשר לאבדן כמו כל מטלטלין, והיינו דליכא קנין יאוש אלא אם התפץ אבוד מן הבעלים, ובגילת קרקע אין זו אבידה מבעליה, דסופן של בעלי זרוע ליפול, ולטעם זה נראה דגם בקרקע הא דלא מהני יאוש, הוא רק היכא דאפשר להוציאה בדיינין דכל היכא דאיתא ברשותא דמריה איתא, אבל היכא דא"א להוציאה בדיינין דלא ברשותא דמריה היא להקדישה - ב"מ ז' - ה"ג מהני יאוש גם בקרקע, דבאופן זה מיקרי אבידה מבעליה, כמ"ש בירושלמי בנשתקעו שם הבעלים:

3. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף מד/א

קפז) שם. בהא דמעמידה בפני בע"ה, הקשה הר"י מיגש, איך אפשר לחושדו שישקר כדי שלא יהא ליה רשע, הא עדות שקר חמורה מלוה רשע, וצ"ע. דאפילו אילו נימא דליה רשע חמור יותר, מ"מ לא שייך כלל לומר שישקר כדי שלא יהא ליה רשע, דאם הוא משקר והשדה היא של מערער, אין כאן פירעון כלל, ואכתי הוה ליה רשע, שהטעה את בעל חובו ופרע לו בשדה גזולה, ומש"ה י"ל דמירי שהשדה באמת היא שלו, אלא שאין לו עדים לברר כן לפני ביי"ד, והוא מעיד עדות שקר כדי לזכות בבי"ד, ואפילו כה"ג איכא איסורא להעיד שקר דאע"ג שהדבר אמת, אין לעשות אלא בעדות כשרה, כמבואר בשו"ת הרשב"א ח"ג סימן פ"א דאפילו במקום דעביד איניש דינא לנפשיה, מ"מ אסור לטעון טענת שקר וכ"ש להעיד שקר, ואם מוציאין עליו שטר מזויף אסור לו לזייף שובר כנגדו, וכן נראה ממ"ש תוס', ב"מ י"ד, לא שבקת חיי דייפוי שטרות, וכתב שם בשיטה, אף על גב שיוכל לזייף שובר כנגדו מ"מ לא שבקת חיי לכל הרוצים לעשות כדין:

4. רש"י בבא מציעא דף סז/ב

אין בעל חוב גובה הימנה ... אבל מטלטלי אפילו דין ערב ליכא, דלא עליהו סמיך מלוה, הואיל ובידו להצניען ולאבדן: [אולם עיין ברשב"ם כאן]

5. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף מד/ב

(קצא) כתב בשו"ת הרא"ש כלל ע"ב סימן ז' גבי שיעבד מטלטלי אגב מקרקעי, והוא דכתב דלא כאסמכתא, משום דדמי קצת לאסמכתא וכו' צריך לכתוב דלא כאסמכתא, אבל אי שיעבד מטלטלי בלא מקרקעי, אף על גב דכתב דלא כאסמכתא לא גבי מטלטלי, משום דהוי אסמכתא, דאילו במתנה או במכר מטלטלי נקנין בלא אגב מקרקעי, ומאי טעמא לא מישתעבדי בלא מקרקעי, ע"כ משום דהוי אסמכתא שאינו נותן לו לאלתר אלא בלשון דאי אם לא יפרע לו, ולהכי לא מישתעבדי אלא אגב מקרקעי וקרקע לא הוי אסמכתא, אף על גב דכתב בלשון דאי, משום דעיקר ההלואה לא היתה כי אם על קרקעותיו של ליה וכו' ומטלטלי מישתעבדי אגב מקרקעי ולא הוה אסמכתא וכו' אלא משום שופרא דשטרא צריך למיכתב דלא כאסמכתא, אבל שיעבד מטלטלי לחודיהו הוי אסמכתא שאין המלוה סומך עליהן, ואפילו כתב דלא כאסמכתא לא מהני עכ"ל, ולהלן כלל ע"ט סימן י"ב כתב, דעבדים משתעבדי אגב קרקע, אף על גב דאינן נקנין אגב קרקע, דהא דמטלטלי מישתעבדי אגב קרקע אינו מטעם קנייה אלא משום כיון דשעבדינהו אגב קרקע אית להו קלא, וכל טריפת בע"ה בקלא תליא, וכ"ש עבדים ששיעבדן אגב קרקע דאית להו קלא טפי עכ"ל, ודבריו נראין כסותרין זה את זה, דלמעלה כתב הטעם דלא משתעבדי מטלטלי בלא מקרקעי, משום דהוי אסמכתא, וכאן משמע הטעם משום דליכא קלא בלא מקרקעי והיה אפשר לומר דצריך שני הטעמים שיוכלו להשתעבד מטלטלי אגב מקרקעי. א) שלא יהא אסמכתא. ב) שיהא להן קול, וחדא בלא אידך לא מהני, דאי הוי אסמכתא ואין השיעבוד חל עליהן, לא מהני מאי דאית להו קלא, אבל אם כן במטלטלי בלא מקרקעי דלא מישתעבדי, אין צריך לשני הטעמים, דאפילו לא הוי אסמכתא, מ"מ כיון דלית להו קלא לא מהני לגבותן, ועוד דבשיעבד עבדים אגב קרקע, לכאורה ג"כ אין השיעבוד חל עליהן, דעבדים אינן נקנין אגב קרקע, ומ"מ מהני משום דאית להו קלא, ואם כן במטלטלי אגב קרקע כיון דאית להו קלא יגבה מהן אפילו אי הוי אסמכתא, וצריך תלמוד:

6. ספר קצות החושן סימן קיב ס"ק א

ואם שעבד נכסיו שקנה ושיקנה - והוא מסקנת הש"ס בסוף פרק מי שמת (ב"ב קנז, ב) דדאקנה משתעבד, וצריך ביאור מאיזה טעם שעבד עדיף מקנין דכיון דקני"ל אין אדם מקנה דשלב"ל למה יוכל לשעבד דשלב"ל ... אמנם דע דהאי שעבודא דאקנה באמת לאו דבר תורה דמדאורייתא אין לנו לחלק בין קנין לשעבוד אלא הא דשעבוד דאקנה מהני היינו מדברי סופרים שלא תנעול דלת בפני לוי' וכן כתב רשב"ם להדיא שם ב"ב קנז, א בטעמו של דבר דדאקני מהני משום דאלמיה רבנן לשעבודא כדי שלא תנעול דלת בפני לוי' וע"ש. וכן כתב בנ"י שם דתקנתא עבדי רבנן דלא תנעול דלת בפני לוי' הרי שלא מצא טעם לחלק אלא מפני תקנה שלא תנעול דלת בפני לוי', אך דהאי תקנתא שלא תנעול וכו' היינו דוקא היכא שהלוה כבר נתחייב לפרוע אלא דלית ליה נכסי הוצרכו חז"ל לתקן שיתרוף מלקוחות אפילו מנכסים שקנו אחר כך כדי שיוכל המלוה לטרוף ושלא תנעול דלת וכמו שאמרו למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא ואפילו שעבדן בפירוש והא דמלוה בשטר טורף כדי שלא תנעול וכו' אבל היכא דהלוה גופה לא נתחייב כלל לא שייכא הך תקנתא כיון דליכא ליה כלל ולהכי היכא דמחייב עצמו לדשלב"ל"ע דאפילו ליה גופיה לא נשתעבד ונתחייב כיון דהוי דשלב"ל"ע לא שייך כדי שלא תנעול וכו' כיון דליכא ליה כלל בדניא אם כן בכדי לא יתקנו שיתחייב בדבר שלא חייב וזה ברור ודו"ק ועמ"ש בסמ"ס סק"א:

7. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף מד/ב

ופר"ח ז"ל דצריכי לאסרודי הכי, זה האיש לא נתפרש ממנו ועוד ועד היום הזה וברור לנו במה דקונה וכי לא קנה קרקע מעולם לא במתנה ולא בקניה ... וזה דבר של תימא ושאי אפשר שישן בשעה שישנו ולא זה ידו מתוך ידו מעולם, ולהיה דיבמות לא דמיא כלל, דהתם כל ששרוי עמהם במקום אחד והותם זקנו ועודנו שרוי עמהם במדינה, הכל יודעיו והכל מכיריו וכל בני עירו מעידין עליו. אלא הכא בשכינין משכחת לה, במעידין שכיניו אנו ומורגלין אצלו ולא הרגשנו בו שהיה לו קרקע או שנתן לו, ונגיעת עדותו בזה חששא בעלמא הוא שאנו חוששין שמא כן היה וכן היה, וכל ששכיניו והמורגלין אצלו לא הרגישו בו כולי האי לא חיישינן. וגדולה מזו אמרו בעדות בסיס (לעיל כט, א) מאן מסהיד אבתי שיבבי מידע ידעי ביממא ובליליא, כלומר שאלו יצא הרגישו:

בבא בתרא מז--בענין עליה לרגל

1. רמב"ם הלכות שלוחין ושותפין פרק ג הלכה ז

מי שהיו לו מעות פקדון ביד אחר ורצה להרשות שליח להביאן אין הקניין מידו מועיל בזה שאין המטבע נקנה בחליפין. אלא כיצד עושה נותן לו קרקע כל שהו ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו והולך דין עמו ומוציאן, היתה לו מלוה ביד אחר אינו יכול לכתוב בהרשאה עליה ואפילו היה החוב בשטר מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין אדם מקנה לחבירו דבר שאינו בעולם, ואין לו דרך שיקנה אדם חוב בה אלא במעמד שלשתן והוא דבר שאין לו טעם כמו שביארנו או בהקניית שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה מפני שהוא מקנה השיעבוד שבו, זהו הדין שיראה לי מן הגמרא אבל הגאונים תקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה כדי שלא ישול כל אחד ממון חבירו וילך לו למדינה אחרת, ועוד תקנו שאם הרשהו לישול מעות שיש לו ביד חבירו או לתבוע ממנו הלוואה ולא היתה למקנה קרקע מקנהו ארבע אמות מחלקו שבא"י ומקנה לו המעות על גבן, ודברים אלו דברים קלים הן עד מאוד ורעועים שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו. והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו אמרו שאין אומרים יקוב הדין את ההר ואינה אלא כדי לאיים על הנתבע, אם רצה לדון וליתן בהרשאה זו נפטר ולמה יפטר שאין זה הבא בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדים, אבל אם לא ירצה הנתבע לדון עמו אין כופין ליתן לו ולא להשביע עד שיבא בעל דינו, וכן הורו שאם היתה לו מלוה אצל חבירו בין בשטר בין בעדי קניין אע"פ שכפר בה בב"ד כותבין עליו הרשאה מפני שהוא כפירת שיעבוד קרקע, אבל אם מלוה על פה היא שכפר בה לא תקנו שיכתבו עליה הרשאה.

2. כסף משנה הלכות שלוחין ושותפין פרק ג

ומ"ש רבינו ודברים אלו קלים הם עד מאד וכו'. נראה דלא קאי אלא אמאי דתקנו שאם לא היה למקנה קרקע מקנהו ארבע אמות מחלקו שיש לו בא"י אבל מה שתקנו שכותבין הרשאה אף על המלוה תקנה טובה היא שהרי מ"ש שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י וכו' אינו ענין לתקנה קמייתא. ומ"ש שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י כלומר שמא הוא מזרע גרים או משותרים שאין להם חלק בארץ.

3. תוספות פסחים דף ג/ג

מאליה מי קספו לך - אע"ג דגדי אין אליהו קריבה רוב פסחיהם היה טלה או שמא הגיד לו ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראיה א"נ נציבין חו"ל היא כדמוכח בספרי בפ' ראה ועוד בתרגום ירושלמי (בראשית י) וארך ואכד וכלנה בארץ שנער מתרגם והדס ונציבין וקטיספי:

4. תורה תמימה שמות פרק לד

(כד) ולא יחמד וגו' - תנא, איסי בן יהודה אומר, ולא יחמוד איש את ארצו, מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה, מכאן לשלוחי מצוה שאינן נזוקין [פסחים ח' ב]:
את ארצך - א"ר אמי, כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאין לו קרקע אינו עולה לרגל [שנאמר ולא יחמד איש את ארצו] (לה) [שם שם]:

5. המשנה למלך (הל' חגיגה פרק ב):

לא ידעתי למה השמיט רבינו דין זה. ואי משום דבפ"ק דחגיגה תנן הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן ולא תנו להא דמי שאין לו קרקע זה לא קשה וכמו שכתב התוס' שם ... וכן מוכח ממ"ש בפ"ק דפסחים ... ודברי רבינו צריכים לתלמוד.

6. תורה תמימה הערות שמות פרק לד

(לה) משמע מי שיש לו ארץ, וזה כתיב במצות עליית רגלים, וברמב"ם נשמט דין זה, ותמהו האחרונים ופלפלו בזה [ועיינו בנו"ב תנינא ח' או"ח סי' צ"ד].
ואולי י"ל דס"ל לרמב"ם כמש"כ הה"מ בפ"ג ה' ז' משלוחין בשם הגאונים דלכך כותבין בהרשאות והקניית לו ד' אמות. אע"פ כשידוע שאין לו קרקע. מפני שכל אדם יש לו חלק בארץ ישראל, ולפי"ז לא שייך כלל דיני דר' אמי, ומש"כ ולא יחמוד איש את ארצו לשון מליצי הוא לכל אשר לך בארץ, וכבדרשה הקודמת, ועדיין צ"ע:

7. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - אורח חיים סימן צד

ואשר תמה במכתבו סימן ט' על שהשמיט הרמב"ם הך דינא דר' אמי דאמר בפסחים דף ח' ע"ב שכל שאין לו קרקע אינו עולה לרגל והרבה לתמוה בזה שהרי לא מצינו פלוגתא על ר' אמי בזה ע"כ דברי מעלתו. ואני תמה למה החליט דליכא חולק על ר' אמי והלא שם במקומו מצינו חולק דכך איתא שם דשאלו לרב בני בני רב דדיירי בבאגי מהו למיתן לבי רב קדמא וחשובא אמר עלי ועל צווארי למיזל מהו אמר לא ידענא ובתר הכי מייתי הגמרא אמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אינן ניוזקין לא בהליכתן ולא בחזירתן כמאן כי האי תנא ולא יחמוד וגו' מלמד שתהא פרתך וכו' אין לי אלא בהליכה וכו' מלמד שתמצא אהלך בשלום וכי מאחר דאפילו בחזרה וכו' לכדריבי אמי דאמר כל שאין לו קרקע וכו'. ולפי זה מנ"ל דבהליכה אינן ניוזקין וצ"ל מלא יחמוד איש את ארצו וא"כ איצטריך קרא לגופיה ולא אייתר ללמוד מיני כדר' אמי ולית לי' לרב הך דר' אמי...

8. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צב/א

אמר רבא מניין לתחית המתים מן התורה ... (דף צב/ב) ונילף ממתים שהחיה יחזקאל סבר לה כמאן דאמר באמת משל היה דתניא רבי אליעזר אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו מה שירה אמרו ה' ממת בצדק ומחיה ברחמים רבי יהושע אומר שירה זו אמרו ה' ממת ומחיה מוריד שאול ועל רבי יהודה אומר אמת משל היה אמר לו רבי נחמיה אם אמת למה משל ואם משל למה אמת אלא באמת משל היה רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד רבי יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו שנאמר ...

9. המאור: תשס"ט:ט:ד (עמ'נט)

"עיינן בדברי אליהו להגר"א (הוספות עמ' קצב) שהקשה על דברי התוס' שכתבו שריב"ב לא עלה לרגל משום שאין לו קרקע, הלא התוס' עצמם (ב"ב מד: ד"ה דלא) כתבו שאין לך אדם שאין לו קרקע ד' אמות בארץ ישראל. א"כ גם לריב"ב היה לו קרקע בא"י ואיך פטור מעליה לרגל. ותירץ שריב"ב (סנהדרין צב.) אמר שהוא היה מבני בניהם של המתים שהחיו יחזקאל מבני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו ממצרים קודם יציאת מצרים. "וזאת ידוע שלא נטלו חלק בארץ רק אלו שיצאו ממצרים בזמן שיצאו כלם בימי מרע"ה, וא"כ ריב"ב שהוא היה מבני בניהם של בני אפרים לא היה לו חלק בארץ." ולכן ניחא דברי התוס' שכתבו שריב"ב היה פטור לפי שלא היה לו קרקע משום שלא ירש ד' אמות בתוך ארץ ישראל כשאר בני ישראל. ולפי"ז אדם בעלמא שאינו מבני אפרים אלו, חייב בעליה לרגל משום שיש לו קרקע ד' אמות בארץ ישראל."